

Phóng sinh - mắt xích trong chuỗi cân bằng sinh thái

ISSN: 2734-9195 11:30 02/10/2025

Chính “tình thương” đã tạo nên một đức Phật và một Phật giáo khác biệt với các tôn giáo khác. Với Phật giáo, tình thương luôn dẫn đầu, làm nền tảng vững chắc cho sự tu tập vì tình thương ấy luôn dùng ánh sáng của trí tuệ soi sáng.

Tác giả: Thích nữ Huệ Tâm

Học viên Cao học K.II, Chuyên ngành Triết học Phật giáo, Học viện PGVN tại Huế.

Trong những năm trở lại đây, chuyện “*phóng sinh*” khiến cho xã hội bàn tán nhiều, phóng sinh vốn là việc làm tốt nhưng giờ đây trở thành vấn đề tiêu cực gây nguy hại đến sự cân bằng sinh thái.

Mọi việc làm đều có tính chất hai mặt của nó, việc phóng sinh cũng vậy, nếu thực hiện đúng cách thì đó là phóng sinh, nhưng sai cách có thể lại là việc tiếp tay cho sát sinh.

Trong đời sống hiện đại, khi con người đang đối mặt với nhiều vấn đề về môi trường và sự suy thoái sinh thái, việc thực hành phóng sinh có thể mang lại những giá trị ý nghĩa to lớn.

Phóng sinh theo tinh thần chân chính không chỉ là hành động thể hiện tâm từ bi, mà còn là cách giúp cân bằng sinh thái, góp phần giữ gìn hành tinh xanh. Vậy hãy xem, phóng sinh liên hệ như thế nào với cân bằng sinh thái và phóng sinh theo tinh thần Phật giáo như thế nào để bảo vệ môi trường sống.



Hình ảnh mang tính chất minh họa. Ảnh sưu tầm.

Trong một bài viết diendaniso.com đã chia sẻ về cân bằng sinh thái như sau: “*Cân bằng sinh thái không phải là một trạng thái tĩnh của hệ. Khi có một tác nhân nào đó của môi trường bên ngoài, tác động tới bất kỳ một thành phần nào đó của hệ, nó sẽ biến đổi. Sự biến đổi của một thành phần trong hệ sẽ kéo theo sự biến đổi của các thành phần kế tiếp, dẫn đến sự biến đổi cả hệ. Sau một thời gian, hệ sẽ thiết lập được một cân bằng mới, khác với tình trạng cân bằng trước khi bị tác động. Bằng cách đó hệ biến đổi mà vẫn cân bằng. Trong quá trình này, động vật ăn cỏ và vi sinh vật đóng vai trò chủ đạo đối với việc kiểm soát sự phát triển của thực vật*”.

Khả năng thiết lập trạng thái cân bằng mới của hệ là có hạn. Nếu một thành phần nào đó của hệ bị tác động quá mạnh, nó sẽ không khôi phục lại được, kéo theo sự suy thoái của các thành phần kế tiếp, làm cho toàn hệ mất cân bằng, suy thoái.

“*Phóng sinh*” là một hành động từ bi xuất phát từ giáo lý nhân quả trong Phật giáo. Theo đức Phật, mọi sự sống đều quý báu và các loài sinh vật đều có quyền được sống.

Từ đó, phóng sinh trở thành một hành động mang giá trị tinh thần sâu sắc, giúp con người rèn luyện lòng từ bi và giảm bớt sát sinh. “Phóng sinh” là thể hiện đức hiếu sinh, lòng từ bi đối với các loài vật sắp bị giết hại liền ra tay cứu giúp, phóng thích để chúng được quay trở về với môi trường sống của nó không ảnh hưởng đến cân bằng sinh thái.

Sau khi phóng sinh, chim thì được bay lên trời, cá xuôi theo dòng nước...tất cả đều an vui. Tuy nhiên, cách thực hành phóng sinh có nhiều biến tướng đã vô tình gây hậu quả xấu đến môi trường. Mỗi loài vật đều có môi trường sống thích hợp của chúng, như cá thì sống dưới nước nhưng có cá nước ngọt, có nước mặn cá cùng ao, hồ, đầm lầy chưa kể đến là mực nước sống của các loại cá cũng khác nhau,...

Tuy nhiên, chính sự thiếu hụt kiến thức về môi trường sống tự nhiên đã dẫn đến những hành động gây nguy hại cho môi trường.

Hiện nay, phong trào phóng sinh với số lượng rất lớn đang được hưởng ứng rộng rãi, với vô số các loài sinh vật được thả về tự nhiên nhưng chẳng mấy ai quan tâm là sau khi thả chúng có sống được hay không.

Cho nên, việc mua động vật rồi thả chúng vào tự nhiên một cách bồng bột có thể dẫn đến mất cân bằng sinh thái, gây nhiều vấn đề về sinh học. Do đó, chúng ta cần phải có trí tuệ nhìn nhận phóng sinh đúng pháp - lời dạy của đức Phật để vừa thực hành tâm từ bi, vừa đáp ứng nhu cầu bảo vệ sinh thái.

Hiện nay, khi đến các ngôi chùa lớn hay những ngôi chùa được gắn cho hai chữ "*linh thiêng*" thì không khó để bắt gặp hình ảnh chào hàng mua vật để phóng sinh ngay trước cổng chùa. Những hình ảnh hết sức đau lòng nhưng bản thân nhà chùa cũng không làm được gì.

Trong một lần về đánh lễ Tổ tại chùa Long Tuyên thành phố Hội An nhân dịp đầu năm mới. Khi vừa bước xuống xe, cả đoàn đã không khỏi bất ngờ vì cảnh tượng tấp nập nơi đây. Không phải bất ngờ vì người dân về lễ chùa đông mà vì cảnh mua bán chim và cá phóng sinh quá là ồn ào. Người thì rao bán chào hàng, người chạy theo chèo kéo khách... dù khách đi lễ chùa đầu năm tâm lý ai cũng muốn mọi việc suôn sẻ, cũng muốn làm việc thiện cầu an đầu năm nên chẳng ai tính toán hay tiếc tiền cho việc phóng sinh cả.

Tiếng nói tiếng cười tiếng vui là vậy, nhưng có ai nghe được tiếng khóc tiếng than đang phát ra từ những chiếc lồng chim và những thau cá nơi mà các sinh vật đang chật vật thở một cách ngột ngạt. Những chú chim yếu ớt bị nhốt trong lồng, những chú cá chen chúc trong chậu đang chờ để được hóa kiếp. Thật sự chúng đang chờ để được hóa kiếp chứ không phải chờ để được phóng sinh vì chúng biết sau khi được phóng sinh thì cuối cùng vẫn phải vô lại chỗ của người bán, vẫn phải chịu cảnh "*chim lồng cá chậu*". Người xưa có câu "*cá cắn câu biết đâu mà gỡ, chim vào lồng biết thuở nào ra*", thật là đúng như vậy.

Theo chia sẻ của chú bảo vệ, những con chim này hầu hết đều bị bỏ đói hoặc là cắt bớt cánh đi để khi thả ra sẽ không thể bay xa được. Việc không hiểu đúng về ý nghĩa của phóng sinh còn vô tình làm cho nạn săn bắt trái phép hoành hành. Hiện nay cũng đang nổi lên các phong trào đi phóng sinh với số lượng vật phóng sinh lên đến hàng tấn, nhất là phóng sinh các loài cá, ốc...

Chúng phải ở trong môi trường chật hẹp chờ con người cầu nguyện thực hiện các nghi lễ phóng sinh rồi mới được thả ra. Khi được về với nước, sức lực của chúng đã cạn kiệt, chưa tính kể chúng còn phải đấu tranh với biết bao nhiêu thách thức ngoài tự nhiên để tồn tại. Có người cố tình thả thì sẽ có người cố tình bắt, có người mua thì sẽ có người bán đây là nhu cầu cung ứng của thị trường. Chính hành động bắt thả bừa bãi, góp phần phá hủy sự cân bằng sinh thái trong môi trường tự nhiên.

Việc phóng sinh khi chưa có sự tìm hiểu rõ về môi trường sinh sống của các loài sinh vật sẽ vô tình gây ảnh hưởng đến cân bằng sinh thái ở đó.

Trong phim *"Soul"* kể về câu chuyện con cá, nó bơi đến một con cá già hơn và hỏi rằng: *"Tôi đang cố tìm đường đến đại dương"*. *"Đại dương à?"*, con cá già nói, *"ở đây chính là đại dương"*. *"Ở đây ư?"*, con cá nhỏ hỏi, *"đây là nước điều tôi muốn là đại dương!"*. Câu chuyện này truyền tải thông điệp rất sâu sắc trong cuộc sống. Nhưng nhìn về mặt ngữ nghĩa ta có thể thấy, mỗi loài cá hay mỗi loài sinh vật đều có một môi trường sống lí tưởng khác nhau.

Trong bối cảnh biến đổi khí hậu và suy thoái sinh thái, phóng sinh trở thành một vấn đề đòi hỏi sự hiểu biết và trách nhiệm. Việc thả động vật vào môi trường không phù hợp có thể gây tác hại lớn, như các trường hợp cá lồng tàu hay rùa tai đỏ bị thả vào hệ sinh thái khác, dẫn đến việc chúng tàn phá quần thể sinh học bản địa. Tại Hồng Kông, trong các dịp lễ Phật đản, Tổ chức Năng Lượng Xanh (Green Power) đã từng đưa ra lời cảnh báo rằng, việc chọn không đúng loại cá để phóng sinh trong ngày Phật đản có thể gây hại nhiều hơn là lợi cho môi trường sống.

Còn ở Singapore, Ban quản lý Công viên quốc gia Singapore cũng đã nhắc nhở người dân không phóng sinh các loài động vật vào công viên và các khu vực tự nhiên khác.

Theo công văn, Sở NN-PTNT tỉnh Thừa Thiên - Huế cho rằng hiện nay tình trạng săn bắt các loài chim hoang dã ngày càng trở nên nghiêm trọng. Ngoài việc bắt chim trời bán cho các nhà hàng hoặc nuôi làm cảnh, thì việc săn bắt phục vụ cho hoạt động phóng sinh theo tín ngưỡng Phật giáo ngày càng phổ biến. Hoạt động này sẽ làm tận diệt các loài, ảnh hưởng đến sự cân bằng hệ sinh thái tự

nhiên; đồng thời là hành vi vi phạm quy định pháp luật về bảo tồn đa dạng sinh học...Vẫn còn nhiều trường hợp phóng sinh sai cách làm xáo trộn môi trường sống tự nhiên vốn có của các loài sinh vật.

Theo người viết, phóng sinh đồng nghĩa với việc không sát sinh, tức là trao cho loài vật đang gặp nguy hiểm về tính mạng một cơ hội sống tiếp. Hành động trồng cây gây rừng, phủ xanh đồi trọc cũng chính là phóng sinh, vì đang tạo ra môi trường sống cho các loài sinh vật khác. Như vậy bảo vệ môi trường sống này chính là đang phóng sinh.

Tuy rằng, phóng sinh sai cách không phải là nguyên nhân chính dẫn đến mất cân bằng sinh thái làm biến đổi môi trường khí hậu. Bên cạnh sự phát triển kinh tế công nghiệp nhanh chóng đã tàn phá môi trường thì ý thức bảo vệ môi trường của người dân cũng là một vấn đề đáng lo ngại. Trong đó việc phóng sinh không đúng cách cũng là một tác nhân tiêu cực gây ảnh hưởng xấu cho môi trường.

Nếu những phong trào phóng sinh cứ tiếp tục biến tướng lâu ngày sẽ trở thành mối nguy hại lớn. Thế mới nói, tình thương không thôi thì vẫn chưa đủ, cần phải có trí tuệ để biết cách định hướng cho hành động. Vì vậy, chư Phật mới có câu *“duy tuệ thị nghiệp”*, sự kết hợp song song giữa trí tuệ và hạnh nguyện, giữa kiến thức và thực hành là điều vô cùng cần thiết.

Tình thương thì ai cũng có nhưng tính chất và cách thức thực hiện thì khác nhau. Thái tử Shidhartta từ lúc nhỏ luôn khác biệt với những đứa trẻ khác không phải vì sự tài năng mà chính là ở lòng từ bi. Ngài đã không ngại đối đầu với người anh họ của mình để dành quyền nuôi chú chim đang bị thương. Và sau đó khi chăm sóc cho chú chim bình phục hoàn toàn Ngài đã thả chú chim về lại bầu trời.

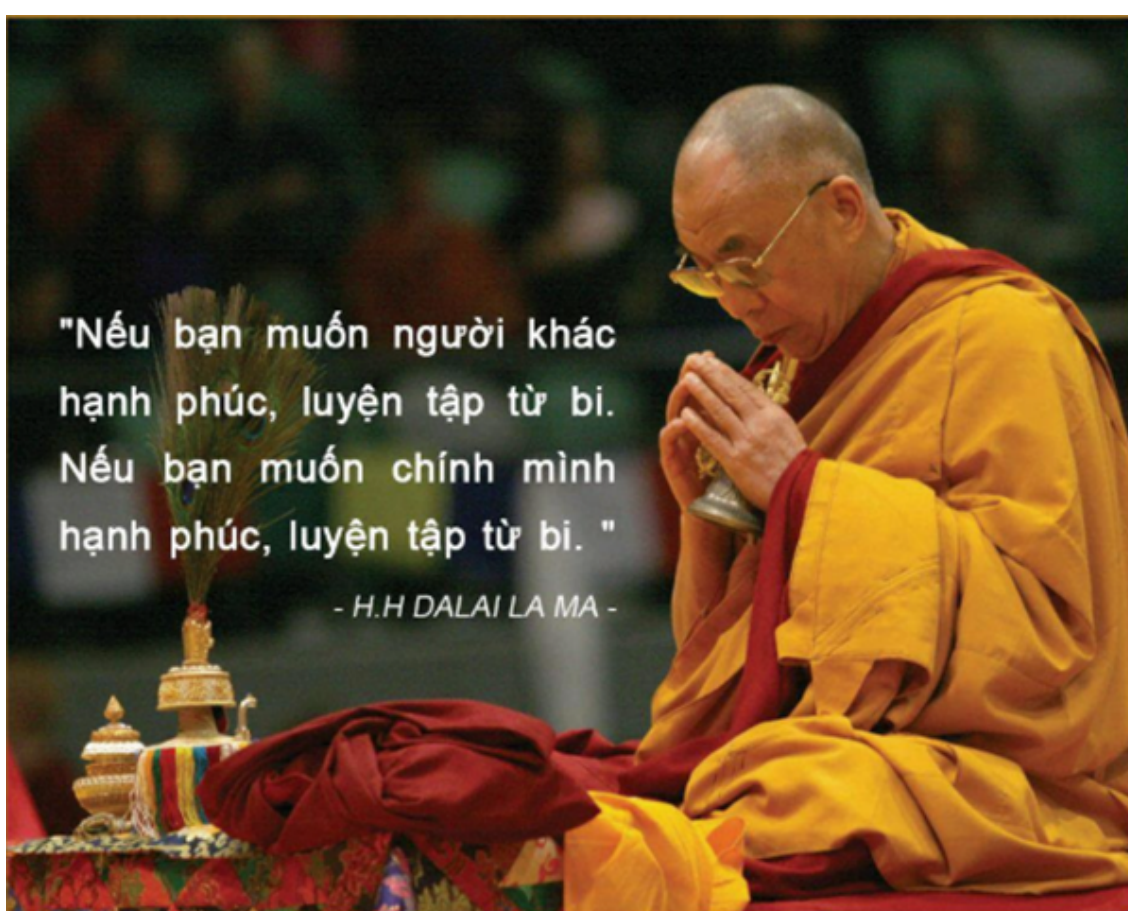
Chính *“tình thương”* đã tạo nên một đức Phật và một Phật giáo khác biệt với các tôn giáo khác. Với Phật giáo, tình thương luôn dẫn đầu, làm nền tảng vững chắc cho sự tu tập vì tình thương ấy luôn dùng ánh sáng của trí tuệ soi sáng. Và ở đây bảo hộ sự sống của các loài sinh vật, bảo vệ môi trường chính là biểu hiện của tình thương. Có câu nói thế này *“giá trị của cuộc sống nằm ở việc nhận thức được bản thân, ý nghĩa của cuộc sống nằm ở phụng sự công chúng”*.

Mỗi một cá nhân tự ý thức về trách nhiệm của mình với môi trường là cách trả ơn tốt nhất cho cuộc đời này. Đã đến lúc đem những kiến thức ra khỏi phạm vi lớp học, ứng dụng những gì chúng ta học được đem phụng sự cho đời. Trong thời đại kỹ thuật số này những kiến thức về thế giới tự nhiên, tin tức về ô nhiễm môi trường cứ xuất hiện tràn lan hàng ngày, ai cũng thấy, ai cũng nghe nhưng

hành động yêu thương để bảo vệ môi trường thì rất hạn chế.

Để một người phát khởi lòng từ, đem hết tình yêu thương cứu giúp loài sinh vật khác là rất khó. Con người luôn dành những gì tốt nhất về cho bản thân, yêu quý bản thân, có thể làm mọi thứ có lợi nhất cho bản thân. Được mấy ai thật sự yêu quý, tôn trọng sinh mạng của con vật khác. Cứ thả đại vậy đó, mặc kệ các sinh vật đó có sống được hay không, mặc kệ môi trường có dung nạp được hay không. Những hành động này trong đạo Phật gọi là không có chính kiến.

Vậy xét cho kỹ việc làm này đã đi đúng với tinh thần của phóng sinh chưa. Theo đạo Phật phát triển sau này, phóng sinh chỉ là một phương tiện để tu tập. Phóng sinh không chỉ là hành động trao cho sinh vật nào đó thêm cơ hội sống, mà còn là sự phóng thích những tâm cấu uế như tham lam, sân hận hay đồ kỵ.



Hình ảnh chỉ mang tính chất minh họa. Ảnh sưu tầm.

Trong kinh Pháp Cú, Phẩm Song Yếu có dạy :

1. " Ý dẫn đầu các pháp,
Ý làm chủ, ý tạo;
Nếu với ý ô nhiễm,
Nói lên hay hành động,
Khổ não bước theo sau,

Như xe, chân vật kéo”.

2. *“Ý dẫn đầu các pháp,
Ý làm chủ, ý tạo;
Nếu với ý thanh tịnh,
Nói lên hay hành động,
An lạc bước theo sau,
Như bóng, không rời hình”.*

Người thực hành hạnh phóng sinh với tâm ý thanh tịnh thì tự khắc sự an lạc và phước báu sẽ tự đến. Phóng sinh là một pháp hành để rèn luyện tâm từ bi nhưng trước tiên muốn phóng sinh thì con người phải có tâm từ bi.

Trong kinh Hoa Nghiêm dạy rằng: *“lấy tâm làm chính, phát huy tâm mình ngang qua tâm muôn vật, để cuối cùng hiểu được và điều động được muôn vật, thì chúng ta thành Phật”*. Tâm ta, Phật và chúng sinh là một, hiểu được như vậy tâm từ bi duyên đến muốn loài, lúc đó mắt ta nhìn tới đâu cũng thấy dễ thương, nhìn các loài vật cỏ cây như người thân của mình.

Khi tâm thanh tịnh phát khởi, trí tuệ thâm nhập thì hạnh nguyện phóng sinh. Trong giáo lý Duyên khởi cũng đã có dạy, *“cái này sinh thì cái kia sinh và cái này diệt thì cái kia cũng diệt theo”*. Áp dụng vào việc phóng sinh, người thực hành phóng sinh với tâm lý vô ngã tức là vì thương xót cho vật bị giam cầm nên tìm cách để cứu rỗi trả tự do cho vật đó.

Nói rộng hơn, khi chúng ta luôn mang ý niệm bảo vệ môi trường thì hành động lời nói luôn hướng đến bảo vệ môi trường. Ý thức được sự quan trọng của môi trường tự nhiên, biết những điều tuyệt vời mà thiên nhiên mang lại thì chắc chắn chúng ta sẽ yêu thương mẹ thiên nhiên nhiều hơn, sẽ tìm cách để bảo vệ môi trường sống này. Khi ý nghĩ, hành động và lời nói đều thanh tịnh thì *“an lạc bước theo sau”*.

Kinh Chính pháp niệm có dạy: *“Tạo một ngôi chùa chẳng bằng cứu một sinh mạng”*, công đức phóng sinh thù thắng nhiệm màu và còn dễ thực hiện. Cho nên việc hiểu đúng về phóng sinh là vô cùng cần thiết. Trong thời kỳ chiến tranh, *“đất mẹ”* đã gồng mình chịu biết bao nhiêu mưa bom bão đạn trải qua biết bao lâu mới có lại được hơi thở xanh tươi. Vậy mà những đứa con thơ lại vì sự kém hiểu biết đang từng ngày làm tổn thương đến mẹ nhưng lại chẳng biết gì. Thiên nhiên vất vả xây dựng những hệ sinh thái bền vững tạo ra môi trường sống thích hợp cho từng loài sinh vật. Vùng nước nào dành cho loại thủy sinh nào, vùng đất nào hay khu rừng nào thì thích hợp với loại động vật nào... tất cả đều đã được mẹ thiên nhiên phân chia hết thảy.



Dự án Xanh được tổ chức tại chùa Long Hưng. Hình ảnh chỉ mang tính chất minh họa. Ảnh sưu tầm.

Nói đến đây lại không khỏi khâm phục tài quy hoạch của mẹ thiên nhiên, tuy là tự nhiên nhưng lại rất có logic. Cho nên khi hệ cân bằng sinh thái bị tác động thì cả một chuỗi mắc xích của tất cả sinh vật tự nhiên sẽ bị ảnh hưởng theo. Nếu nhẹ thì hệ sinh thái sẽ tự cân bằng trở lại, còn nặng thì sẽ hủy hoại thay đổi cả vòng tròn sinh thái. Và dĩ nhiên là ảnh hưởng trực tiếp đến môi trường sống này là điều không thể tránh khỏi. Lúc ấy việc thực hành từ bi sẽ trở nên vô phúc.

Trong kinh Phật có Bồ tát Trì Địa, Ngài yêu quý giữ gìn trái đất, như trong kinh có nói : *“Ngài đi thật nhẹ nhàng sợ làm đau mặt đất, nói chuyện không dám nói lớn sợ đánh thức mặt đất, không dám tùy tiện vứt rác, sợ ô nhiễm mặt đất”*. Những cử chỉ đều nói lên sự tôn trọng và ý thức bảo vệ môi trường của Ngài. Khi tam nghiệp thanh tịnh thì mọi việc làm đều chứa đựng sự từ bi xuất phát từ thật tâm của mỗi người.

Trái đất là ngôi nhà chung của toàn nhân loại, mỗi một sinh vật nhỏ như cỏ cây sỏi đá đều có ảnh hưởng đến chúng ta. Vạn vật trên thế gian này đều có sự câu hữu với nhau, dù là vật vô tình hay hữu tình đều có mối quan hệ mật thiết. Không có một cá nhân nào có thể tồn tại độc lập trên thế gian này. Vì vậy, bảo vệ cân bằng môi trường sinh thái chính là bảo vệ sự liên hệ giữa các sinh mạng. Cho nên, mỗi cá nhân nói chung và người con Phật nói riêng dùng tâm từ để bảo vệ môi trường bảo vệ sự sống này đó mới là sự biết ơn với mẹ thiên nhiên, với vạn vật trên thế gian.

Tác giả: Thích nữ Huệ Tâm - Học viên Cao học K.II, Chuyên ngành Triết học Phật giáo, Học viện Phật giáo Việt Nam tại Huế.